

Citation:

Levensbericht J.G. Hulleman, in:
Jaarboek, 1862, Amsterdam, pp. 193-200

LEVENSBERICHT

VAN

J. G. HULLEMAN

Lid der Koninklijke Akademie van Wetenschappen

DOOR

MR. H. J. KOENEN,

Secretaris der Afdeling voor Letterkunde.

Het heeft U allen, Mijne Heeren, gewis gevoelig getroffen, dat deze Afdeling onzer Akademie in den laatsten tijd niet weinig verliezen te betreuren gehad heeft, en dat daaronder de namen van eenige onzer beroemdste geleerden voorkomen. Alleen de oude letteren waren van zoodanig verlies verschoond gebleven, en wij verheugden ons daarin te meer, naar mate in den jongsten tijd zich minder geleerden hebben aangejord, om in dat vak den voorheen zoo schitterenden vaderlandschen roem te handhaven en bij de vroeger door de voorvaderen behaalde lauweren, nieuwe te voegen. De slag die ons onlangs in onzen HULLEMAN trof, berooft ons Vaderland en de geleerde wereld van een der zeer verdienstelijke priesters van meer en meer verlatene altaren; een man, van wien wij, uit aanmerking van een nog niet vergevorderden leeftijd, nog zoo veel getrouwe diensten konden en mochten verwachten. Gij kent, geëerde Medeleden, mijne veeljarige betrekkingen tot den waardigen overledene, en gij verwacht dus ongetwijfeld van mij, die HULLEMAN onder mijne zeer geachte vrienden telde, dat ik aan zijne

nagedachtenis die woorden van waardering en erkentenis wijden zal, waarop die nagedachtenis billijke aanspraak heeft.

Toen ik mij geroepen vond om een woord tot herdenking aan onzen KIST te zeggen, heb ik den invloed zoeken te kenschetsen, dien VAN HEUSDE op den gang en de ontwikkeling van het hooger onderwijs in ons Vaderland gehad heeft; en zulks vooral „wegens de talrijke schaar van jongelingen, door zijn bezielend onderwijs opgewekt en gevormd: eene school, zoo groot als door weinige Hoogleraren in ons Vaderland gesticht is geworden; en dat wel van leerlingen, die alle in meerdere of mindere mate, vervuld van dankbare vereering voor den meester, het gemeenschappelijke streven hebben aan den dag gelegd, om, in zijnen geest en langs den door hem gebaanden weg, ieder zijn eigen vak op eene nieuwe en eigenaardige wijze historisch te beoefenen.” Tot deze geestesrichting behoorde oorspronkelijk ook HULLEMAN. Door de betrekking welke zijn vader had bij de Akademie van Utrecht, was hem die weg gebaand; eerlang behoorde hij met DE GEER en KEMINK tot de meest hoopgevende leerlingen van den beroemden voorganger. Op diens aansporing was het, dat hij begon de Grieksche geschiedschrijvers te bestuderen, of het hem mocht vergund worden, eenmaal eene kritische geschiedenis der Grieksche historiographie te leveren. Deze arbeid kwam hem des te gewichtiger voor, naar mate hij zich minder tevreden gevoelde met de hernieuwde uitgave van het beroemde werk van VOSSIUS, *De Historicis Graecis et Latinis*, eenigen tijd later door den Duitschen hoogleeraar ANTONIUS WESTERMANN in het licht gegeven. Toen hij in het jaar 1838 aan het Koninklijk Athenaeum te Maastricht als docent geroepen, zijne kort te voren gehuwde echtgenoot, ALIDA DE WIT, door den dood verloor, wijdde hij al den beschikbaren tijd zijner eenzaamheid aan den grootschen arbeid, hem door den Utrechtschen geschiedkennner aanbevolen, en gaf daarvan eene uitmuntende proeve, toen hij de overblijfselen van DURIUS van Samos in 1841, en een drietal jaren later die van PTOLEMAEUS van Boedea, van ARISTOBULUS den Cassandriër en van CHARIS den Mytileneër in het licht gaf;

later ook nog de Fragmenten van CORNELIUS ALEXANDER POLYHISTOR; van ALEXANDRIDAS den Delphiër, als ook van JUBA II, den vorstelijken Geschiedschrijver, wiens jammerlijk lot, na de vernedering zijns koninklijken vaders, hem onderscheiding in letteren en wetenschappen deed zoeken. HULLEMAN begon echter weldra in te zien van welken grooten omvang de door hem ondernomen arbeid was, en den twijfel te voeden, of hij dien immer geheel zoude kunnen volvoeren. Hij schijnt in dezen zijn historischen arbeid ook eenigzins gestoord te zijn geworden door de buitengemeene zorg en moeite door hem na D. J. VAN LENNEPS dood aan de uitgave van het *Scutum Herculis* besteed. Trouwens hij heeft mij meer dan eenmaal mondeling getuigd, dat hem deze arbeid ongewoon veel tijd en inspanning heeft gekost, daar het werk door den beroemden overledene niet tot dien staat van rijpheid was gebracht, waarop hij aanvankelijk gerekend had.

Eene groote verandering in zijnen werkring bracht zijne benoeming in 1847 als Conrector bij het Amsterdamsche Gymnasium te weeg; waaromtrent hij mij in het begin van dat jaar uit Maastricht schreef: „Die weet, hoe zeer ik sedert vele jaren er naar haakte, om uit dit land van ballingschap eindelijk in mijn Vaderland terug te keeren en daar eene betrekking te verkrijgen, die hij eene behoorlijke bezoldiging mij ruime gelegenheid aanbod tot voortzetting mijner bijzondere studiën; die weet, hoe ik in mijne pogingen daartoe, om redenen, welke met geschiktheid van docent niets gemeen hebben, somwijlen bitter werd teleurgesteld; die kan zich eenigermate een denkbeeld vormen van de alleraangenaamste verrassing, welke mij heden morgen door uwen brief, den eenigen, dien ik ontving, geschonken werd.” Doch eerlang bemerkte hij, dat hem te Amsterdam voor deze zijne „bijzondere studiën” niet zoo veel vrije tijd als hij dusverre had gehad, beschikbaar bleef: immers hij werd voor allerlei arbeid gezocht, muntte als docent aan het Gymnasium bijzonder uit, en weldra was het te voorzien, dat hem vroeger of later een meer uitgebreide werkring zou aangewezen worden. Het was omstreeks dien tijd, dat hij zich door de studie der Romeinsche oudheid liet verlokken, om den tijd, die hij tot dusver aan zijn arbeid over de Grieksche geschiedschrijvers gewijd had,

aan die van Latium toe te wijden. Dit werd bijzonder blijkbaar, toen HULLEMAN in 1855 voor het programma des Amsterdamschen Gymnasiums zijne verhandeling over de *Annales Maximi* bewerkte, en vooral toen hij later te Leiden zijne Inaugureele Oratie hield over de auteurs van den zoogenaanden zilveren leeftijd. Het schijnt dat HULLEMAN hiertoe gekomen is, doordien de gebroeders CAR. en THEOD. MULLER het werk door hem ten aanzien der slechts fragmentarisch tot ons gekomene Grieksche historieschrijvers begonnen, met groote zorg en uitvoerigheid hebben ten uitvoer gebracht *).

In onze Akademie, in welke HULLEMAN in het voorjaar van 1856 verkozen werd, heeft hij bij tweederlei onderwerpen zijn kritischen aanleg bewezen. Vooreerst toen hij den *Peplos*, die aan ARISTOTELES wordt toegeschreven, uit een oordeelkundig oogpunt beschouwde, en, tegen het afwijkende gevoelen van den beroemden SCHNEIDEWIN, overtuigend betoogde, dat er geen grond bestaat om dat smakelooze mengselwerk aan den grooten Stagiriet toe te kennen. Tot dit onderzoek kreeg HULLEMAN aanleiding door het bestuderen der Aristotelische *Πολιτεῖαι*, waarmede hij zich destijds bezig hield, voornamelijk als voortzetting van zijne vroegere studiën betrekkelijk de Grieksche Historici, daar de beroemde Wijsgeer in dat werk ook de volksoverleveringen omtrent den oorsprong der Grieksche Staten oordeelkundig beschouwt, en in die traditiën het ware van het valsche zoekt te onderscheiden. Uit eenen brief aan een mijner Medeleden in deze Akademie den 16^{den} Jan. dezes jaars geschreven †),

*) *Fragmenta Historicorum Graecorum. Accedunt Marmora Parium et Rosettanum, hoc cum LETRONNII, illud cum C. MÜLLERI commentariis.* Par. 1841—1851. 4 vol. 8°. maj.

†) „Ik ben dezer dagen weer tot ARISTOTELES *Πολιτεῖαι* teruggekeerd, maar betrekkelijk weinig gevorderd, deels wegens mijne ongesteldheid, deels omdat ik er mij niet geheel aan kon wijden, wegens de *Sestiana*, die ik eerstdaags denk te behandelen. Daarbij is het een werk van een' verbazenden omvang en omhaal, welks 300 fragmenten in Grieksche Antiquiteiten en Grieksche Geschiedenis diep ingrijpen. Kon ik slechts de commentatio of pars prior afkrijgen! Ik maakte er dan in het Hollandsch een resumé van, en droeg het in eene Vergadering van de Akademie voor, om dáár ten minste weer eens iets te doen; maar in den gewonen tijd heb ik slechts over enkele snipperaren te beschikken, en die zijn voor zulk een werk de ware niet.”

blijkt, dat de onvermoeid werkzame man, ofschoon toen reeds vrij ernstig ongesteld, dezen gewichtigen arbeid nog geenzins had opgegeven. — Niet minder toonde HULLEMAN den kritischen, zelfs nu en dan satirischen aanleg die hem eigen was, wanneer hij, gelijk meermalen, met enkele andere leden de ingekomen proeven van moderne latijnsche poëzy beoordeelde, en gelijk daarvan steeds het gevolg was, meende te moeten veroordeelen. Het is zoo, men heeft HULLEMAN in dezen van overdrevene strengheid beschuldigd; van eene gestrengheid, die noodwendig moest afschrikken hen, die dit vooral in onzen leeftijd zoo moeielijke vak met groote inspanning van tijd en krachten zouden willen beoefenen. Ik wil niet ontkennen, Mijne Heeren, dat HULLEMAN de liefhebberij, die wijlen de geleerde HOEUFFT op eene zoo belangelooze wijze heeft getracht in het bedreigde leven te houden, geenzins heeft aangemoedigd; maar ik kan mij zijne denkwijze ten deze zeer goed verklaren, en ik kan er tot op zekere hoogte volkomen in deelen. De redenen die tot instandhouding van de genoemde kunst oefening worden aangevoerd, zouden, indien zij eenige geldigheid hadden, evenzeer op het praktische beoefenen der Grieksche verskunst van toepassing zijn; immers, indien men zoodanige oefening dienstig acht om in de esthetische of kritische verklaring van de werken der oude Grieksche en Romeinsche dichters beter te slagen; want er bestaat geene reden, om in dezen eenig onderscheid tusschen Hellas en Latium te maken. Toen het Latijn nog de algemeen gebruikte taal der geleerden was, laat het zich denken, dat men ook buitenslands van zijn dichterlijk talent eenige waardering te gemoet zag en hoopte, wanneer men Latijnsche verzen in het licht gaf; maar eene juistere beoordeeling heeft in de openbare meening groote verandering gebracht. De hemelsche gave der Poëzy is te edel om tot zulk eene onvruchtbare liefhebberij te worden verlaagd, en eene doode taal is niet geschikt om tot de hoogste oefening en inspanning van het geestesleven te worden gebezigd. Aan oorspronkelijkheid, ook in den vorm, die men terecht van den hedendaagschen Dichter verlangt, is bij zulk een nazingen der oude Vernuften van Griekenland en Italië nauwelijks te denken; men worstelt met groote moeite tegen de hinder-

palen die eene geheel nieuwe gedachtenwereld tegen het gebruik maken van doode vormen oplevert; het gewaad van schier tweeduizend jaar geleden misstaat den zoon der negentiende Eeuw; het speeltuig van een lang begraven voortijd klinkt al te vreemd bij een verwend nageslacht; en wanneer men in de zware kunst-oefening eenigzins slaagt, heeft men slechts op de belangstelling van zeer weinigen, van dezulken die anders wel eens min dichterlijk gezind zijn, te hopen; terwijl men van de deelneming van het opkomende geslacht, en vooral van de aanmoedigende toejuching van het meest bevallige gedeelte van ons geslacht, van lezeressen of hoorderessen, anders zoo vatbaar voor het aandoenlijke schoon eener gevoelvolle poëzy, geheellijk moet afzien. — Wat mij betreft, Mijne Heeren, ik geloof dat al het goud van het Hoeufftiaansche legaat niet voldoende is om tegen deze nadeelen op te wegen; en dat, nu de kritiek haar onverbidde oordeel over hetgeen ons uit de Oudheid, hetzij dan echt of onecht, overbleef, onbekommerd om eeuwenoude vooroordeelen, oppermachtig uitspreekt, het vergeefsch zoude zijn, hare gestrengheid te willen verbidden ten opzichte eener kunst-oefening, welke tot eene andere eeuw behoort, en de goddelijke gave der heiligste aandrift in den mensch, wel verre van haar verdiende bewondering en eerbied te verwerven, aan medelijden of bespotting overlevert.

Vergeeft mij, Mijne Heeren, deze uitweiding, die niet slechts ter rechtvaardiging van HULLEMANS oordeel over de moderne Latijnsche poëzy moet dienen, maar te gelijk de beweegredenen zal kenbaar maken, om welke zoo velen onzer telkens meer betreuren, dat het legaat van den achtenswaardigen HOEUFFT niet op eene voor de wetenschappen meer vruchtbare wijze kan worden gebezigd. Het was trouwens ook niet enkel met opzicht tot de moderne Latijnsche Muze dat HULLEMAN steeds aan zijne zinspreuk *Severe sed vere* zich getrouw betoonde *). In de eenige, maar zeer merkwaardige boekbeoordeeling die wij van zijne hand in de *Mnemosyne* bezitten, is diezelfde regel besten-

*) Te recht mocht H. in zijne *Opdracht der fragmenten van PTOLEMAEUS, ARISTOBULUS en CHARMS* aan ons medelid DE GEER schrijven: „odi vanam istam arrogantiam et inanem gloriolam, aliorum vituperio quaerendam.”

dig gevolgd; en bij eene Antikritiek die in den *Gids* van hem verscheen, geeft hij duidelijk te kennen, dat hij ook van zijne beoordeelaars niets anders verlangde.

Met bekommering zagen wij voor eenige maanden het gestel van den gullen en oprechten man inwendig ondermijnd, en menig een vreesde wel reeds toen, hem niet meer in ons midden te zullen zien terugkeeren.

Zacht ruste de asch des uitstekenden Letterkundige, en moge het ons Vaderland nimmer aan even wakkere beoefenaars ontbreken van een vak, dat weleer een der voornaamste titels van glorie onzes Ouden Vaderlands heeft uitgemaakt!

UITGEGEVENE GESCHRIFTEN

VAN

DR. J. G. HULLEMAN.

1. Bekroonde Verhandeling op de Prijsvraag der Utrechtsche Hoogeschool: *Ex antiquae Politicae principijs atque ex ipsa civitatum antiquarum historia effatum explicetur Veterum, quod apud Ciceronem est pro Cluentio, cap. 53: "Legum omnes servi sumus, ut liberi esse possimus."* 1837.
2. *Diatrise in T. Pomponium Atticum.* Tr. ad Rh. 1838.
3. *DURIDIS SAMII quae supersunt.* Tr. ad Rh. 1841.
4. *PTOLEMAEI EORDAEI, ARISTOBULI CASSANDRENSIS et CHARETIS MYTILENAEI reliquiae.* Trai. 1844.
5. *De Scriptis et vita JUBAE MAURUSII Disputatio.* In de *Symbolae Literariae*, Vol. VIII. Trai. 1845.
6. *Disputatio Critica de ANAXANDRIDA DELPHO.* In de *Symbolae*, Vol. IX. 1848.
7. *Commentatio de COEN. ALEXANDRO POLYHISTORE.* In de *Miscellanea Philologa et paedagogica.* fasc. I, Trai. 1849.

8. *Quaestiones Graecae*. 2 partes in de *Miscellaneu* 1850 en 1851.
9. *Annotationes de Historicis Graecis*, aldaar 1850.
10. Beoordeeling van WYNNE: *De fide et auctoritate Appiani in bellis Romanorum civilibus enarrandis* in de *Mnemosyne*, Dl. V, Stuk 2.
11. *De PAULO qui fertur CLAUDIO*. In de *Mnemosyne*, Dl. V, Stuk 3.
12. *HESIODI scutum Herculis*. Ex schedis D. J. VAN LENNEP edidit J. G. HULLEMAN. Amst. 1854.
13. *Disputatio critica de Annalibus maximis*. In het Programma des Gymnasiums te Amsterdam, voor 1855.
14. *Open Brief aan Dr. ENGELBREGT*, tot toelichting en wederlegging van zijne Recensie, geplaatst in den *Gids* van Febr. 1856.
15. *Iets over de δοξασια der ἑπηβοι*. Medegedeeld in de Sectie voor Letterkunde en Wijsbegeerte van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van K. en W. 1857.
16. *Oratio de literarum praesertim Latinarum apud Romanos studiis Nerva Traiano Imp*, Lugd. Bat. 1858.
17. *Bedenkingen tegen de echtheid van den zoogenaamden Πίπλος van ARISTOTELES*. In de *Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen*, Afd. Letterkunde, Deel I. 1858.